

ЯКІСТЬ ТА БЕЗПЕКА ПРОДОВОЛЬСТВА У ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ: ІНСТИТУЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Ю. Е. Губені, доктор економічних наук., професор
hubeni@ukr.net

С. Ю. Губені, студентка
Львівський національний аграрний університет
sofiya_hubeni@ukr.net

Продовольча безпека є предметом не лише вітчизняної аграрної політики, але й наукових досліджень. Однак поряд із продовольчою безпекою все гострішою може стати проблема безпеки продуктів харчування [2]. Якість і безпечність продуктів харчування має особливо добре інституційне забезпечення у Чеській республіці (ЧР) [1].

Харчування в координаті оцінки якості життя займає суттєве значення в житті громадян ЧР. Рівень та структура харчування в цій країні є однією з найкращих серед країн Центральної та Східної Європи. В 2011 році середньостатистичний чех споживав м'яса усіх видів – 78 кг, риби – 6,7 кг, 16,4 кг сирів, 90 кг молокопродуктів, 4,9 кг масла, 16,3 кг олії, 37 кг цукру, 81 кг овочів, 65 кг картоплі, 104 кг хліба, круп'яних та борошняних виробів [3, с. 76]. Середні витрати на продовольство становить біля 22%, хоча у непрацюючих громадян наближаються до 25% усіх витрат домогосподарств.

Конкуренція та державне регулювання, в тому числі обумовлена вимогами ЄС, змушує приділяти значну увагу питанням якості та безпечності продуктів харчування. Якість продуктів харчування є більше питанням конкуренції, тоді як безпека – державного регулювання, нагляду та контролю. Якісні продукти харчування проходять, як правило, обов'язкову державну або незалежну сертифікацію, та позначаються на пакуванні специфічними знаками. Серед основних із них:

– "Клас" (чеськ. – *Klasa*) – знак запроваджено Міністерством сільського господарства у 2003 році для відзначення якісних продуктів харчування. Станом на 2012 рік цей знак присвоєно 1218 продуктам 220 виробників. З метою пропаганди продуктів із знаком "Клас" держава витрачає близько 140 млн. Кч. щорічно.

– "Регіональний продукт" – знак запроваджено спільно Міністерством сільського господарства, Аграрною палатою та

Продовольчою палатою у 2010 році для відзначення якісних продуктів з кожного із регіонів (країв) Чехії [3, с. 104]

Одночасно на території Чехії, як країни ЄС, діють загальні правила присвоєння т. з. "охоронних товарних знаків":

– "Гарантоване походження" (чеськ. – *CHOP*) – для позначення географічного місця виробництва вибраного продукту, причому усі фази виробництва мають відбуватись виключно в одній місцевості. Відомими є такі продукти з цим знаком: Чеський ммин, Жатецькек пиво, Носовицька квашена капуста, Погорелицькми короп тощо.

– "Гарантоване географічне походження" (чеськ. – *CHZO*) – для позначення продуктів, вироблених у певній місцевості, при чому ці продукти мають мати стійке реноме, історію, визнання та специфіку. Виробничі вимоги для цього знаку є дещо ліберальніші – достатньо щоб одна із фаз, "виробництво" або "переробка" відбувались у певній місцевості. Відомими продуктами з цим знаком є: Чеськобудейовицьке пиво, Будейовицьке пиво, Карловарські оплатки, Пардубицький пряник тощо.

– "Традиційний спеціальний продукт" (чеськ. – *ZTS*) для позначення продуктів, що виробляються з традиційної сировини, за традиційною технологією. При цьому "традиційність" охоплює період не менше 25 років. Відомими продуктами з цим знаком є: Ловецька ковбаса, Шпічкові сосиски, Шпекачка, Ліптовська ковбаса, Празька шинка тощо.

Окрім цього, в рамках напрямку (осі) I загальної для країн ЄС Програми розвитку села, відбувається стимулювання виробництва і споживання т. з. "*біопродуктів*". Дефініція "біопродуктів" не є тотожною "органічним продуктам", однак якісні параметри є суттєво кращими від "звичайних" продуктів. Основні групи біопродуктів це молочні, хлібобулочні продукти, овочі, дитяче харчування. Ринок цих товарів становить у ЧР біля 2,1 млрд. Кч, і за експертними оцінками становить біля 45% роздрібною торгівлі продуктами харчування.

Безпечність продуктів харчування є однією з важливих та динамічних складових чеської аграрної політики. Здійснюється вона відповідно до *Стратегії забезпечення безпеки продуктів харчування на 2010-2013 роки*. Зокрема, в рамках впровадження Стратегії здійснюються моніторинги:

– Моніторинг забруднюючих елементів в продуктах та продуктових ланцюгах. Він здійснюється низкою наукових та науководослідних установ на умовах дослідницьких проєктів;

– Моніторинг Державної сільськогосподарської та продовольчої інспекції, що здійснюється відповідно до щорічного плану діяльності

цієї інституції. Окремо ця інспекція, після т. з. *ментолового скандалу*, відстежує безпечність спирту та алкогольних виробів

– Моніторинг ветеринарної служби, який охоплює виробничу фазу в тваринництві, корми, переробку та імпорт продукції тваринництва;

– Моніторинги галузевих науково дослідних установ: рослинництва, рибальства, мисливства і лісового господарства, кормо виробництва тощо.

З метою формування методологічної бази моніторингів та їх координації в Чехії створено низку науково-консультативних рад і сформовано систему навчання та підвищення кваліфікації відповідних інспекторів.

Важливе значення у відстеженні безпеки продуктів харчування належить інформуванню населенню. Чеське право надає споживачам виняткові можливості отримувати вичерпну інформацію про безпеку та якість продуктів харчування. З метою поширення та обміну інформації про безпеку продуктів харчування створено Інформаційний центр безпеки продуктів (чеськ. – ICBP), який оперує двома WEB сторінками: www.bezpecnostpotravin.cz, www.viscojis.cz. Чеська республіка понад десять років активно співпрацює з Європейським органом безпеки продовольства (англ. - *European Food Safety Authority – EFSA*) [4]. В рамках співпраці сформовано Контактні групи, Платформу обміну інформацією, імплементовано співпрацю понад 20 інституцій із ЧР та центральних органів ЄС.

Досвід, теоретичні та практичні напрацювання чеської аграрної економіки в напрямках якості та безпеки продуктів харчування є важливими не лише для розуміння процесів, які відбуваються у сільському господарстві країн Європи, але й можуть бути використані при формуванні національної програми забезпечення безпеки продуктів харчування в Україні.

Література

1. Губені Ю. Е. Аграрна реформа в Чеській республіці: від «оксамитової революції» до європейської інтеграції. Приклад гідний наслідування. – К.: Укр. технології, 2002, – 368 с.

2. Губені Ю. Е. Продовольча безпека vs безпека продовольства: тези до обговорення питання /Ю. Е. Губені// Органічне виробництво і продовольча безпека. Мат. міжнар. наук.-практ. конф. – Житомир: Полісся, 2013, – 492с. с. 9-13

3. Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2011, "Zelena zprava"/ – Ptaha: MZE ČR, 2012, – 368p.
4. Zpráva o stavu Zemědělství ČR za rok 2012 „Zelená Zpráva“/ – Ptaha: MZE ČR, 2013, – 403p.